

Eivind Lagmannsveen

# Hva er årsaken til Østlandsbygdenes nedgang etter 1970?

Bacheloroppgave i historie

Veileder: Kristian Steinnes

Mai 2021



Eivind Lagmannsveen

# Hva er årsaken til Østlandsbygdenes nedgang etter 1970?

Bacheloroppgave i historie  
Veileder: Kristian Steinnes  
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet  
Det humanistiske fakultet  
Institutt for moderne samfunnshistorie



**NTNU**

Kunnskap for en bedre verden



## Forord

Denne oppgaven markerer slutten for mine tre år som historiestudent ved NTNU i Trondheim. Denne type oppgaveskriving har vært utfordrende i pandemiens år 2021, men gjennom god veiledning og støtte har jeg fått hjelp til å fullføre oppgaven. Jeg ønsker derfor spesielt og takke veileder Kristian Steinnes for god hjelp, konstruktiv kritikk og alle de gode tips som har hjulpet meg å ferdigstille oppgaven. Ellers ønsker jeg og takke min mor, som i tillegg til all støtte på det sivile plan, hele tiden har vært villig til å lese korrektur og retting.

## Sammendrag

For femti år siden var det liv og røre i bygdene på Østlandet. Aktive gårdsbruk fylt av mennesker og dyr skapte et frodig livsgrunnlag ute i distriktene. Kulturen blomstret og tradisjoner ble holdt i hevd. I dag er mange av disse bygdene redusert til et minimum, hvor gårder er lagt ned, husdyrene er forsvunnet og befolkningstallet er stadig synkende. Denne oppgaven handler om Østlandsbygdens nedgang, med hovedfokus på perioden etter 1970 og frem til i dag. Oppgaven forklarer nedgangen gjennom forskjellige temaer som bygdekultur, demografi, politikk, primærnæringer og det tradisjonelle levesettet, som til sammen har resultert i en enhetlig nedgangsprosess for hele bygdesamfunnet. Gjennom å forklare bakgrunnen for de forskjellige temaer som skapte grunnlaget for den videre utviklingen etter 1970-tallet, får leseren et innblikk i hva som har bidratt til å sette Østlandsbygdene i den sårbare posisjon de i dag befinner seg i.

## Summary

Fifty years ago, the rural areas of eastern Norway were filled with life and joy. Active farms were filled with people and animals which created a healthy basis of life. The culture flowered and the old traditions were maintained. In today's modern society, many of these areas have been reduced to a minimum, with farms shut down, the animals have vanished, while the population keeps on sinking. This thesis explains the decline the rural areas of eastern Norway has experienced, mainly with a focus on the period from the 1970s and until today. The thesis explains the decline through different themes, such as rural culture, demographics, politics and the traditional way of life, which all together have resulted in a decline for the whole rural society. By explaining the background for the different topics that created the foundation for the further decline after the 1970s, the reader is left with an understanding in which causes that have left the rural areas of eastern Norway in the vulnerable position it remains today.

# Innholdsfortegnelse

<b>1. INNLEDNING</b> .....	<b>3</b>
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA .....	3
1.2 TEMA OG PROBLEMSTILLING .....	3
<b>2. METODE</b> .....	<b>5</b>
2.1 ARBEIDSMETODER OG KILDER .....	5
2.2 OPPGAVESTRUKTUR.....	6
<b>3. TIDLIGERE FORSKNING</b> .....	<b>7</b>
3.1 HVA FINNES AV TIDLIGERE FORSKNING PÅ OMRÅDET? .....	7
<b>4. PRIMÆRNÆRINGER</b> .....	<b>8</b>
4.1 DISTRIKTENS MODERNISERINGSPROSESS .....	8
4.2 JORDBRUKET .....	8
4.3 SKOGBRUKET .....	10
4.4 JAKT OG FISKE.....	11
4.5 DE NYE NÆRINGENE.....	12
<b>5. BYGDEKULTUR</b> .....	<b>14</b>
5.1 SETERDRIFTEN .....	14
5.2 DANS OG MUSIKK.....	15
5.3 «LEVENDE BYGDER».....	16
5.4 BYGDEKULTUREN I DAG .....	16
<b>6. DEMOGRAFI</b> .....	<b>18</b>
6.1 BYGDEFOLKET SOM FORSVANT.....	18
6.2 HVORFOR REISTE MAN TIL BYENE? .....	19
6.3 ILLUSTRASJONER TIL BEFOLKNINGSNEDGANGEN .....	20
6.4 DEMOGRAFIUTFORDRINGER FREM TIL I DAG – OG VEIEN VIDERE .....	21
<b>7. DISTRIKTSPOLITIKKENS HISTORIE</b> .....	<b>23</b>
7.1 DISTRIKTSPOLITIKKEN GJENNOM ÅRENE .....	23
7.2 «DISTRIKTSPOLITIKKENS GULLALDER» .....	23
7.3 1900-TALLETS SISTE TIÅR – DISTRIKTSPOLITIKKENS NEDGANG? .....	24
7.4 2000-TALLET OG NEDADGÅENDE KURVE .....	25
7.5 HVORDAN HAR DISTRIKTSPOLITIKKEN PÅVIRKET ØSTLANDSBYGDENE? .....	26
<b>8. HVA ER ÅRSÅKENE TIL ØSTLANDSBYGDENES NEDGANG ETTER 1970?</b> .....	<b>28</b>
8.1 HVA ER ÅRSÅKENE TIL ØSTLANDSBYGDENES NEDGANG? .....	28
8.2 TEKNOLOGI .....	28
8.3 DEMOGRAFI .....	28
8.4 POLITIKK.....	29
8.5 KAMPEN MELLOM «DET GAMLE OG DET NYE» .....	31
8.6 EN SAMMENSATT UTVIKLING.....	31
<b>LITTERATURLISTE</b> .....	<b>33</b>

# Hva er årsaken til Østlandsbygdenes nedgang etter 1970?

## 1. Innledning

### 1.1 Bakgrunn for valg av tema

Som en ung mann født og oppvokst i de dype skoger på Østlandet har spesielt lokalhistorie vært av min interesse så lenge jeg kan huske. Dermed har det ut ifra min egen oppvekst vært svært interessant å høre eldre generasjoner snakke om sin egen barndom på samme sted, og de endringene som har funnet sted gjennom tiden. Man blir gjerne fortalt om et idyllisk og fritt bygdesamfunn hvor levende gårdsbruk og husdyrhold var en del av hverdagen, med et forhold til naturen som nærmest var like solid som det aller sterkeste kjærlighetsforhold. Alt i fra fortellingene om sommerdager på setra til harde vinterdager i tømmer skogen har gjennom oppveksten bidratt til å styrke min interesse for historien - og dermed også ønsket mitt om å skrive en oppgave om et tema som jeg ikke bare har en stor interesse for, men også noe som jeg selv føler at jeg er en del av.

### 1.2 Tema og problemstilling

Utvandring fra de mindre, avsidesliggende distrikter og bygdesamfunn inn til de større og mer urbane byer er ikke et fenomen som er tilknyttet nyere og moderne historie. Sentralisering og urbanisering har naturligvis vært en vesentlig del av nasjonsbygging i alle utviklede samfunn. På lik linje som i alle andre veletablerte samfunn har det også i det norske samfunnet foregått en utvandring til de større bysamfunnene, hvor den enkelte gjennom tidene har søkt dit med et ønske og et håp om en bedre fremtid. Motivet bak dette kunne ofte være bedre boforhold, bedre lønnet arbeid eller ønske om et nytt levesett.

Det norske 1930- og 40-tallet finner sted midt i en brytningstid, hvor man på den ene siden har den gamle tiden med det tradisjonelle levesettet, med primærnæringene i form av jakt, fiske og jord- og skogbruk som var det som dannet livsgrunnlaget ute i distriktene. Samtidig finner man på den andre siden den nye verden, med teknologiske fremskritt, økende sentralisering og velstandsvekst.

Etter at krigen var endt i 1945 økte utflytting fra norske bygder betraktelig. Folket strømmet inn til byene for å bidra til gjenoppbygningen av landet og for å oppleve det nye, moderne samfunnet som den nye tiden brakte med seg. Bak de som reiste ble bygdene lagt igjen i en

sårbar posisjon, hvor det tradisjonelle levesettet gradvis opplevde å bli visket ut i takt med befolkningstallet som ute i distriktene gikk nedover.

Da man var kommet frem til 1970-tallet var store deler allerede godt forvandlet i fra det tradisjonelle levesettet, og nå fortsatte den teknologiske utviklingen i enda større omfang enn tidligere. Spørsmålet vi da kan stille oss er hvordan denne utviklingen var, og hva som var årsakene til den videre nedgangsprosessen etter 1970. Og hvilke endringer har funnet sted fra 1970 og frem til i dag? Befinner bygdene seg fortsatt i en vedvarende nedgangsbølge som har pågått i store deler av etterkrigsperioden – og kanskje særlig fra 1970-tallet? Kan denne utviklingen si noe om dagens situasjon, og er det mulig å spekulere i bygdenes fremtid? Det er disse spørsmålene jeg tar opp og drøfter i denne oppgaven.



## 2. Metode

### 2.1 Arbeidsmetoder og kilder

Kvantitative arbeidsmåter har i historiefaget vært kjennemerket for økonomisk historie og sosialhistorie, samt grunnlaget for historisk demografi.<sup>1</sup> Av andre arbeidsmetoder så har man den komparative fremgangsmåten, som omhandler kontrasterende, heuristisk, distanserende og analytisk sammenlikning av gitte temaer.<sup>2</sup> Jeg vil benytte en kombinasjon av disse for å forklare årsakene til Østlandsbygdenes nedgang etter 1970, blant annet gjennom å se på bygdenes utvikling fra 1945 og frem til 1970-tallet, først og fremst for å ha et klart bilde på hva det var som la grunnlaget for tidsperioden og den videre utviklingen frem til og med i dag. Med en komparativ tilnærming til problemstillingen vil jeg gjennom å se på skriftlige kilder skrevet av personer som selv opplevde endringene, i tillegg til kilder som er skrevet ut ifra andre erfaringer og synspunkter. Dette kombinert med et kvalitativt syn på statistikk og tall studere årsakene til bygdenes nedgang etter 1970 og dermed også hvorfor bygdene har havnet i den situasjonen de i dag befinner seg i.

Ved å se på de forskjellige tradisjonelle yrkene i bygdesamfunnet og deres utviklingstrekk vil jeg gjøre rede for hvordan de gradvis forsvant, samt bygdekulturen som i takt med den øvrige samfunnsutviklingen gradvis mistet sin identitet. Det er denne utviklingen som danner grunnlaget for oppgaven, hvor jeg vil forklare hvilke årsaker som lå bak bygdesamfunnets endringer. Dette gjør at man kan trekke en rød tråd gjennom de temaer jeg drøfter, som legger frem forskjellige årsaker til svaret på problemstillingen.

For å besvare problemstillingen vil jeg blant annet basere mine studier på tekster fra et lokalhistorisk perspektiv. Dette kommer på bakgrunn av at jeg er av den oppfatning av at lokale kilder som beskriver deler av distriktnorges sosialhistorie og bygdelivets praksis i større grad er historisk nøyaktig, enn hva kilder som er skrevet fra et overliggende nasjonalt perspektiv kan ha en tendens til å være når det gjelder detaljer for hverdagsliv og arbeid. Ut ifra det lokale vil jeg se utover det nasjonale og hvordan det skildres i annen litteratur. Mitt utgangspunkt for bruk av statistikk vil på samme måte begynne i et mindre geografisk område, som i det større bildet vil bidra til å illustrere utviklingen over større regionale avstander. Litteraturen er i hovedsak hentet i Universitetsbiblioteket og digitalt via Oria, mens jeg vil henviser til statistikk fra Statistisk sentralbyrå, både fra digitale og skriftlige kilder.

---

<sup>1</sup> Melve & Ryymin, 2018, s. 93

<sup>2</sup> Melve & Ryymin, 2018, s. 37

Gjennom en kombinasjon av disse i tillegg til diverse biblioteker har jeg funnet godt egnede kilder til besvarelsen av min oppgave, og en nøyaktig studie av hvilke årsaker som ligger bak Østlandsbygdernes nedgang etter 1970.

## 2.2 Oppgavestruktur

Jeg vil strukturere min oppgave ved at jeg først vil presentere forskjellige temaer som ansees som viktig for å forstå nedgangsprosessen. Dermed vil jeg kort gjøre rede for utviklingen frem til 1970 før jeg undersøker prosessene fra og med 1970 og frem til i dag. Deretter vil jeg drøfte temaene og hvordan de henger sammen, og hvordan de forskjellige årsakene har påvirket andre – og dermed skapt en større nedgangsprosess for hele bygdesamfunnet. Jeg vil avslutte oppgaven med en oppsummering hvor jeg trekker frem de viktigste årsakene, og med det sørge for at den røde tråden som jeg trekker frem allerede i innledningen tas opp igjen.

### 3. Tidligere forskning

#### 3.1 Hva finnes av tidligere forskning på området?

Etter å ha gjennomført større litteratursøk har jeg fått et godt bilde på hvor mye det finnes av tidligere forskning på faget, og ikke minst hvordan den tidligere forskningen er blitt gjort. Det finnes mye litteratur på de forskjellige temaer jeg tar opp i oppgaven, og hver for seg finnes det mange godt dokumenterte framstillinger innenfor spesifikke områder. For eksempel Håvard Teigens bok «Distriktpolitikkens historie i Norge» fra 2019 forteller om en manglende satsningsvilje på distriktene, og trekker frem dette som en av årsakene til nedgangsprosessen.<sup>3</sup> Av andre kilder så forteller blant annet forskjellige dokumenter fra regjeringen om en mer sammensatt utvikling, hvor det trekkes frem forskjellige distriktsproblemer som for eksempel nedgang i antall arbeidsplasser, utflytting, et økende aldersgjennomsnitt og en spredt bosetning.<sup>4</sup> Andre temaer en kan finne i litteraturen som er viktig å nevne er fremveksten av storbyene med moderne forsteder som på sin side lokket mennesker fra et distriktnorge med en lavere levestandard til et nytt og bedre, moderne levesett.<sup>5</sup> Rundt andre temaer som for eksempel det tradisjonelle bygdeliv, bygdekultur eller den teknologiske moderniseringen av det gamle bygdesamfunnet finnes det mye tekster i form av bøker og rapporter, som forteller oss om deres historie og utvikling. Likevel er det få sammensatte tekster som ser alle utviklingsforhold under ett. Det vil si at det finnes litteratur som undersøker utvikling hver for seg, mens tekster hvor den generelle utviklingen er sett sammen i et større bilde er vanskeligere å finne.

Mangelen på materiale som nøyaktig besvarer problemstillingen gjør det utfordrende å sammenlikne forskjellige forståelser av hovedspørsmålet. Derimot har jeg lyktes i å finne litteratur som har undersøkt ulike temaer, og som i den større sammenhengen forteller om en enhetlig samfunnsutvikling - og dermed også gjør det mulig å undersøke distriktnorges- og østlandsbygdenes nedgangsprosess.

Det betyr at oppgaven ikke vil presentere noen ny spesifikk, teoretisk innsikt innenfor de forskjellige temaer. Snarere er dette en systematisk sammensatt undersøkelse av nedgangen, der utviklingen tidligere ofte kun er blitt framstilt på grunnlag av hvert enkelt av de forskjellige temaene.

---

<sup>3</sup> Teigen 2019, s. 267

<sup>4</sup> Regjeringen, 2020

<sup>5</sup> Fossen 1996, s. 195

## 4. Primærnæringer

### 4.1 Distriktenes moderniseringsprosess

Utenfor de urbane områdene har man i de mer avsidesliggende distrikt på Østlandet bestandig hatt forskjellige primærnæringer som har vært essensielle for å holde liv ute i bygdene, enten det har vært snakk om selvberging og matauk eller i form av økonomi, næringsliv eller sysselsetting. Med tiden har en opplevd at mange av disse forskjellige delene av livsgrunnet har blitt revet vekk, enten at de sakte er blitt visket ut eller forandret, eller i mange tilfeller totalt forsvunnet. I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for bakgrunnen til jord- og skogbruket, og selvbergingshusholdet i form av jakt og fiske før 1970 – som vil forklare grunnlaget for hvordan den videre utviklingen fra 1970 foregikk, og ikke minst hvorfor disse tradisjonelle næringsveiene gradvis har forsvunnet fra bygdebildet.

### 4.2 Jordbruket

Jordbruket er en av de store primærnæringer som siden den andre verdenskrigen har gjennomgått store endringer. Allerede i de første årene etter krigen begynte man å se en nedgang i antall gårdsbruk, og et synkende antall husdyr som følge av blant annet en større satsning på kornproduksjon og en mer effektiv melkeproduksjon enn tidligere. På grunn av dette utvikles teknologiske hjelpemidler som resulterte i en rask effektivisering av jordbruket, hvor for eksempel traktoren tok over hestens arbeid og melkemaskinen erstattet håndmelkingen.<sup>6</sup> Til sammen gjorde moderniseringen av det tradisjonelle yrket arbeidet lettere, og det arbeidet var hverken fysisk eller materialistisk like krevende som før.

En annen komponent til jordbrukets utvikling er politikken som gjennom årene har rådet over den. Jordbrukspolitikken fra etterkrigstiden og frem til i dag er på mange områder den største faktoren til utviklingen av jordbruket. Det var først i forbindelse med EF-debatten som begynte tidlig på 1970-tallet at det begynte å vokse frem en folkelig aktivisme med sterke reaksjoner mot sentraliseringspolitikken, som førte til nedgang i bygdene i form av fraflytting og befolkningsnedgang, og en minkende satsning på skog- og jordbruk, jakt og fiske. I denne striden kom jordbrukspolitikken raskt i fokus.<sup>7</sup> Utover 1970-tallet ser man en landbrukspolitikk som innebar et tydelig høyere ambisjonsnivå, både i landbrukssektorens

---

<sup>6</sup> Fossen 1996, s. 15

<sup>7</sup> Rovde 1982, s. 72

størrelse og i de inntekter jordbruket skulle få – samtidig som det ble lagt frem en styringsvilje fra statens og samfunnets side som skulle representere noe nytt.<sup>8</sup> Jordbruket hadde sterk sysselsettingsnedgang først på 1970-tallet. Til tross for dette er det sannsynlig å regne jordbrukspolitikken som konsoliderende faktor ovenfor både sysselsetting og bosetting i distriktene på siste halvdel av 1970-tallet. Dette kom som en følge av at jordbrukspolitikken trolig bidro til at sysselsettingsnedgangen ikke var riktig så sterk som tidligere, men også den økte kjøpekraften innenfor næringen med større investeringer enn tidligere. Dette resulterte også i store ringvirkninger til andre deler av bygdeøkonomien.<sup>9</sup>

Sysselsettingsnedgangen gikk lengre tilbake i tid, men også bare i løpet av 1970-tallet opplevde det en sterk nedgang. Landbruket, som hadde vært den ledende bygdenæringen gjennom alle år opplevde under denne perioden en sysselsettingsnedgang på hele 30%.<sup>10</sup> Denne videre nedgangen fortsatte med årene, og for å illustrere den videre moderne utviklingen viser tall fra Statistisk sentralbyrå at det kun i gamle Hedmark ved år 2000 var 5 765 antall gårdsbruk, mens det i 2019 var krympet til 3 031.<sup>11</sup> Til tross for den stadige nedgangen i antall gårdsbruk og sysselsatte, har det helt siden 1950-tallet på samme tid skjedd en sterk produktivitetsvekst innenfor næringen. Dette kommer som et resultat av den nevnte moderniseringen som har skapt et mer effektivt og lettere arbeid.<sup>12</sup> Dette har resultert i at småbonden i stor grad har forsvunnet, og at det gradvis er blitt færre småbruk. Til tross for dette har det blitt flere storgårder som drifter gården i større omfang med økt produksjonskapasitet.

Ole Rognstad skrev i 2009 for statistisk sentralbyrå at «dagens norske jordbruk er et resultat av naturgitte forhold, den generelle samfunnsutvikling og landbrukspolitikken».<sup>13</sup> Dette utsagnet oppsummerer jordbrukets utvikling på en god måte, blant annet hvordan jordbrukets teknologiske utvikling kan sees i sammenheng med den øvrige teknologiske utviklingen av samfunnet – som på sin side innenfor jordbruket revolusjonerte selve praksisen og hvordan arbeidet ble utført, og dermed også påvirket hvordan selve gårdsdriften foregikk.

---

<sup>8</sup> Grue 2014, s. 63

<sup>9</sup> Teigen 2019, s. 187

<sup>10</sup> Teigen 2019, s. 202

<sup>11</sup> SSB 2019

<sup>12</sup> SSB 2008, s. 41

<sup>13</sup> Rognstad 2009, s. 19

### 4.3 Skogbruket

I likhet med jordbruket så har skogsdriften også bestandig vært et av de store yrkene som har bidratt til å danne livsgrunnlaget ute i småbygdene, både i form av sysselsetting og økonomi. Den første tiden etter den andre verdenskrig førte til en gullalder for det norske skogbruket, da krigen hadde lagt grunnlaget for en økende etterspørsel etter ressursene som skogbruket forvaltet.<sup>14</sup>

Det tradisjonelle skogbruket var et tungt og strevsomt arbeid, hvor selve tømmerhogsten var sesongbasert og en del av småbøndenes livsgrunnlag gjennom året. Selve tømmerhogsten foregikk som regel på vinteren i snø og kulde, hvor arbeidslag ute i skog og mark sammen med hest og slede felte, kvistet og fraktet tømmeret. I de flomstore elvene på våren ble tømmeret fløtet, en transportetappe som overhodet ikke var ufarlig og fraktet frem til sitt destinasjonspunkt. For den enkelte småbruker var det ikke store økonomiske gevinster å hente i det tradisjonelle skogbruket, men det var en av få, større arbeidsplasser ute i distriktene som gjorde det mulig å tjene til livets opphold.

Fra 1950-tallet begynte man å se fremveksten av nye revolusjonerende, teknologiske hjelpemidler også i skogsdriften. Arbeidet som tidligere hadde vært utført med øks og håndsag ble gradvis erstattet av motorsagen. Samtidig ble jordbrukstraktoren utstyrt til å drive skogsdrift, som startet prosessen med å erstatte hesten som et arbeidsredskap i skogsarbeidet. Mot slutten av 1960-tallet så man også at tømmerfløtingen i de fleste elver begynte å forsvinne, som frem til dette tidspunktet hadde vært fremgangsmåten for å transportere tømmeret. Dette kom som en følge av at biltransporten hadde gjort at fløtingen ikke lenger var konkurransedyktig i forhold til langtransporten.<sup>15</sup> Til sammen resulterte dette i en effektivisering av skogbruket, som gjorde at der hvor det tidligere krevdes større mannskaper over lengre avstander til å utføre arbeidet, nå i større grad kun ble en begrenset etterspørsel etter arbeidskraft.

I løpet av 1970-tallet ble skogsdriften ytterligere effektivisert i form av spesialmaskinenes fremtog som representerer den endelige fasen av den teknologiske utviklingen. Skogsmaskiner og lassbærere revolusjonerte en allerede på langt nær mekanisert skogsdrift. På dette tidspunktet var hesten som et redskap i skogbruket tilnærmet blitt historie, og den nye

---

<sup>14</sup> Schjerden 1998, s. 31

<sup>15</sup> Schjerden 1998, s. 33-34

måten å drive skogbruket på var på langt nær fullmekanisert.<sup>16</sup> Dermed var den endelige forvandlingen fra et begrenset og nødvendig høstingsbruk til å bli en drift for masseproduksjon fullført, og det er videreutviklingen av denne fullendte mekaniseringsprosessen som har skapt det moderne skogbruket vi kjenner i dag.

#### 4.4 Jakt og fiske

Jakt og fiske begge næringer som lenge var en nødvendig del av livsgrunnlaget ute i distriktene. Sammen med jordbruket kan en si at jakt og fiske i form av selvforsyning lenge var den viktigste faktoren for å overleve i de små bygdesamfunnene, mens man i nyere tid også så at denne delen av det tradisjonelle livet begynte å forsvinne.

Jakt på viltet i Østlandsskogene har først og fremst bidratt i bygdesamfunnet som et middel i form av å skaffe mat i bygdene. I tillegg har det også for noen vært en inntektsbringende virksomhet i form av salg av for eksempel kjøtt, skinn og pels.

Til tross for at det hverken var like store naturressurser eller mulighet for å drive i like stort omfang som på Vestlandet, var også fisket i østlandsbygdene en viktig del av sesongarbeidet. Gjennom hele året var fiske en faktor til å livnære seg, og for mange var spesielt høstfisket i de større sjøene viktig for å berge seg gjennom vinteren. Denne delen av livbergingen forsvant i takt med selvforsyningshusholdet som gradvis ble visket vekk fra omtrent 1970-tallet.

Allerede i 1960 skrev Ragnar Frislid om at «bare for ganske få mennesker her i landet er jakten og fisket ennå i dag en del av selve eksistensgrunnlaget». Videre beskrev han årsaken til dette var at det med datidens levestandard og inntekter bare var et fåtall som hadde økonomisk utbytte av dagen i viltskogen.<sup>17</sup> Tidligere drev man med jakt og fiske for og øke matforrådet, mens motivet til å drive jakt for jegeren i stor grad nå har utviklet seg til å dreie seg om rekreasjon og naturopplevelser.<sup>18</sup> Dette er blant annet et resultat av selvbergingshusholdet sakte utviklet seg til å ikke lenger være nødvendig, og ble i det store

---

<sup>16</sup> Schjerden 1998, s. 34

<sup>17</sup> Frislid 1962, s. 7

<sup>18</sup> Rognstad 2009, s. 169

samfunnsbilde overflødig. På en annen side har det også fått en større økonomisk betydning, hvor utleie av jakt for mange grunneiere er blitt en tilleggsnæring.<sup>19</sup>

Jakt og fiske er og har bestandig vært en viktig del av naturbruken. I dag er det i Østlandsbygdene i stor grad blitt som en fritidsaktivitet og regne, mens det faktum at den fortsatt holdes levende selv etter at den er trengt ut som næring, forteller om de dype røttene den har i befolkningen.<sup>20</sup>

#### 4.5 De nye næringene

Som et resultat av de tradisjonelle næringsveiene som på hver sin måte hadde gått gjennom lange og omfattende endringsprosesser, var behovet for å skape nye næringsveier og arbeidsplasser stort. Industrien som hadde vært den største vekstnæringen gjennom hele etterkrigstiden, resulterte i at jordbrukskommunene på sin side ble sterkt skadet. Den sterke veksten i industrien i distriktene klarte nemlig ikke å kompensere for nedgangen i de tradisjonelle, vareproduserende næringene som jordbruk, skogbruk og fiske.<sup>21</sup>

Med dette så man fremveksten av nye typer arbeidsplasser utenfor de store byene. Turismen og reiselivsnæringen etablerte seg som en større arbeidsplass og skapte langt flere arbeidsplasser enn hva for eksempel industrien var i stand til. I skogs- og fjellområdene på Østlandet ble også turismen en stor del av næringsgrunnlaget i form av hytteutbygging. Tidligere jordbruks- og beiteområder ble nå erstattet av hyttefelt, som fremfor noe annet skapte positive ringvirkninger i distriktsområdene, i form av økonomi, sysselsetting og næringsliv. I tillegg begynte distriktskommunene også i større grad å tilrettelegge for turisme i form av naturopplevelser og rekreasjon. Til tross for å ha blitt den største næringsveien i det nye bygdesamfunnet er dette en næring som helt frem til i dag har vekket store kontroverser, og som også i dagens samfunn skaper debatter.

Samtidig vokste det også frem arbeidsplasser i den offentlige sektor i langt større kvanta enn tidligere, da først og fremst gjennom kommunale ordninger. Denne typen sysselsetting var arbeid som tidligere var gjort i hjemmet, og erstattet på langt nær husmorens tidligere arbeid, da kvinnen først på 1970-tallet ble oppdaget som en «ny arbeidsressurs». Som et resultat av

---

<sup>19</sup> Rognstad 2009, s. 169

<sup>20</sup> Frislid, 1962, s. 7

<sup>21</sup> Teigen 2019, s. 183



dette forsvant i større grad også selvforsyningshusholdet, som en ekstra faktor til at selvbergingen ble et mer sjeldent fenomen.<sup>22</sup>

I dag går, som følge av fremveksten av de moderne næringene, debatten stadig rundt hvordan den videre utviklingen skal fortsette, og da gjerne først og fremst omkring nye næringer og hvordan de eventuelt skal prioriteres i forhold til gamle bygdetradisjoner. For eksempel diskusjonen rundt det om naturområder skal bevares eller bygges om til forskjellige inntektsbringende turistnæringer er høy og tidvis krass, enten det gjelder hytteutbygging, utbygging av vind- eller vannkraft eller natur- og rekreasjonsopplevelser i form av motorisert ferdsel i utmark. Ikke minst har dette bidratt til å øke konfliktnivået mellom mennesker som på sin side har ønsket å verne det som fortsatt finnes igjen av det gamle bygdesamfunnet, mens det nye næringslivet på sin side ser etter måter å utvikle bygdene.

---

<sup>22</sup> Teigen 2019, s. 185

## 5. Bygdekultur

En kan forklare begrepet bygdekultur som deler av bygdelivet som enten er eller har vært særegent for et distriktssamfunn, med andre ord det som er en del av det gamle og tradisjonelle bygdesamfunnet sin identitet. Det mange i dag vil se på som tradisjonell bygdekultur består ofte av mange deler, og noe av kjennetegnene på det tradisjonelle bygdeliv har jeg allerede beskrevet ved for eksempel jord- og skogbruk, jakt, fangst og fiske. Gjennom disse har jeg allerede drøftet noen sider av den gamle bygdekulturens fall. Men hva med andre deler av kulturen? Hvilke andre faktorer er det som kjennetegner det tradisjonelle bygdelivet? Flere deler av det daglige livet hadde en større betydning enn kun det å overleve. De forskjellige tradisjonene som hadde dype forankringer i bygdefolket, betydde i mange tilfeller så mye mer enn kun det å holde livsgrunnet ved like. Det finnes mange av disse som gjennom å forklare hvordan de gradvis forsvant, illustrerer hvordan bygdelivet også opplevde kriser på dette området. Ved å se på tradisjonell bygdekultur vil jeg drøfte hvordan forskjellige områder innenfor kulturen har opplevd en nedgang, som har bidratt til at store deler av distriktene har mistet deler av sin identitet.

### 5.1 Seterdriften

Jeg vil spesielt trekke frem seterdriften som et illustrasjonsbilde for en del av bygdekulturens tap – en levemåte som på mange områder har vært en stor kulturbærer for det tradisjonelle bygdesamfunnet over lang tid. Seterdriften har over flere århundrer først og fremst vært en stor og viktig del av jordbruket, og det var dette som var hovedrollen til seterbruket. Likevel hadde det på en annen side en større og annerledes symbolsk betydning for distriktssamfunnene. I tillegg til å være en stor del av det tradisjonelle bygdelivet, har seterlivet over lengre tid også vært en inspirasjonskilde for kunst i form av bilder og malerier, mens den også på forskjellige områder har fått en dyp forankring i bygdenes identitet gjennom fortellinger og myter.

Det var om somrene at befolkningen med sin buskap trakk opp til setergrendene i skoger og fjell - dette var for å utnytte de ressursene man rådde over, i form av å få dyrene ut på beite. I utgangspunktet fordi fôret som man hadde i den umiddelbare nærhet til gårdene skulle sørge for å holde liv i buskapen gjennom resten av året. Dette var selve årsaken til seterbruket – mens på en annen side så hadde seterlivet en mye større betydning enn dette – det var nærmere en høytid å regne for bygdefolket. Allerede når vårsolen begynte å tine snøen begynte man å se frem til «buførsdagen», hvor man reiste til seters med dyr og redskaper, opp bratt, ulendt

terreng for å komme frem til setergrenda. Dette var nærmest et samfunn i seg selv å regne, hvor både barn og voksne hadde større eller mindre arbeidsoppgaver gjennom sommeren. Setergrendene besto av flere mindre seterstuer med tilhørende fjøs og småbygg liggende rundt. I disse grendene var det et yrende liv, med felles arbeidsoppgaver og sosiale sammenkomster. Det var riktig nok et primitivt liv, men blir likevel stadig trukket frem som et av årets høydepunkt for de som opplevde somrene på setra.

Seterbruket ble omtalt av Karoline Daugstad som et liv i harmoni med naturen, og en levemåte som representerte et naturlig liv.<sup>23</sup> Setra blir ofte også fremstilt som et eget rike, i mange tilfeller i kontrast til storbyene og sivilisasjonens jag. Mange ser på setra som et tilfluktssted, med en ensomhet av en annen dimensjon enn som en negativ tilværelse, men snarere et sted hvor tiden har stått stille og sivilisasjonen ikke har nådd.<sup>24</sup>

Utviklingen som seterdriften har opplevd går langt tilbake i tid. Lars Reinton skrev allerede i 1969 om at det gamle seterlivet i stor grad var forsvunnet, og allerede da langt på vei var blitt erstattet med hytteutbygging og rekreasjonsopplevelser.<sup>25</sup> En kan si at utviklingen siden den gang kun har fortsatt, ved at hytter har erstattet seterhusene og rekreasjon har erstattet produksjonen. Da driftsbygningene gradvis mistet sin funksjon og behovet for vedlikehold ble etter hvert gamle og nedslitte seterområder et vanlig syn, med gamle forfalne seterstuer og gjengrodde beiteområder. Seterdriften er fortsatt å finne i dag, til tross for at det er i et svært beskjedent antall, som et resultat av den nedadgående utviklingen som begynte tidlig. Seterlivet kan sies å ha blitt tapt blant annet ved at driften i setrene er blitt nedlagt, dyrene forsvunnet og landskapet ikke lenger er blitt vedlikeholdt. Dette har resultert i tomme setergrender, hvor fravær av aktivitet og folk slår fast den uheldige utviklingen.<sup>26</sup>

## 5.2 Dans og musikk

En annen stor del av bygdekulturen er dans og musikk. Både den tradisjonelle dans- og musikken var lenge en stor del av bygdekulturen, ofte omtalt som folkemusikk eller folkedans. Strengt definert er folkemusikk all musikk som lever i folket, og som ikke nødvendigvis kan føres tilbake til noen opphavsmann. Det samme gjelder til en viss grad for

---

<sup>23</sup> Daugstad 2000, s. 444

<sup>24</sup> Daugstad 2000, s. 447

<sup>25</sup> Reinton 1969, s. 145

<sup>26</sup> Daugstad 2000, s. 448

folkedansen, som kan spores så langt tilbake i den norske historien at det ikke er mulig å trekke frem en eller flere bestemte opphavsmenn.<sup>27</sup> Dette er kulturelle uttrykksformer som har hatt en stor posisjon innen den tradisjonelle bygdekulturen, men som utover andre halvdel av 1900-tallet gradvis har mistet sin posisjon og blitt mindre synlig.

Forklaringen bak den tradisjonelle dans og musikkens svekkede posisjon kan forklares nokså enkelt, som en følge av en teknologisk og moderniserende, kulturell utvikling. Med ny teknologi vokste det frem ny musikk, og nye generasjoner ønsket noe nytt og moderne. Dette er en lignende utvikling på samme måte som både musikk og dans stadig har vært i endring, men det som skiller seg ut i dette tilfellet var at småbygdene i større eller mindre grad mistet en del av sin identitet og særpreg, i form av noe som var deres «eget».

Svekkelsen av den tradisjonelle dans- og musikken har ført til flere problemer for å bevare den for fremtiden. En problemstilling man står ovenfor i dag er rekrutteringen i form av yngre generasjoner til både spellemannslag og leikarringer. Dette gjør at både den gamle dansen og musikken kan stå i fare for å dø ut da det på et tidspunkt ikke er noen til å føre kunnskapen og tradisjonene videre.

### 5.3 «Levende bygder».

De forskjellige temaer jeg har beskrevet har på hver sin måte bidratt til en svekkelse innenfor sine egne områder, som i det større bildet har ført til en enhetlig nedgang for hele bygdesamfunnet – og i dette tilfellet, kulturlivet i de rurale områder. Et begrep som ofte brukes i dag er «levende» eller livskraftige bygder, og brukes ofte når man snakker om bygdene med et nostalgisk syn på fortiden. Med dette sikter man tilbake til det gamle dagliglivet som rådde på bygda, med alt fra bygder som var fulle av levende gårdsbruk, skogen og viddene som var full av beitedyr eller bygdefester og arrangementer - som alle på hver sin måte ikke er det samme i dag. Til sammen har dette ført til et fattigere kulturliv i bygdene i form av en tapt identitet og tradisjonell tilhørighet.

### 5.4 Bygdekulturen i dag

Mye av det som kjennetegner den gamle bygdekulturen er i dag helt eller delvis forsvunnet. Spesielt er naturligvis deler av dagliglivet som er forsvunnet et resultat av den generelle

---

<sup>27</sup> Norsk kulturråd, s.7-9

samfunnsutviklingen. Ellers har jeg beskrevet hvordan både seterlivet og tradisjonell dans og musikk har opplevd en svekkelse, og på samme måte som andre deler av kulturen befinner seg i en truet posisjon.

Til tross for dette finnes det deler av dagens moderne kulturliv som aktivt arbeider for å minnes og ivareta fortiden og den tradisjonelle kulturen. Kulturliv kan defineres som en inndeling av samfunnet og sosiale fenomen som er underlagt ideologiske og politiske føringer.<sup>28</sup> Det som i dag kanskje er den største markøren for bygdekulturen er i form av kulturfestivaler, som bidrar til å sette søkelys på deler av det gamle og tradisjonelle bygdelivet. Enten det er i form av å skape trivsel og fellesskap i befolkningen, trekke folk til distriktene og styrke dets omdømme eller forsøket på å gjøre kultur til næring - er dette en viktig arena for å både presentere og formidle kunnskaper og lærdom i dagens samfunn.<sup>29</sup>

I tillegg er kulturfestivaler og andre typer markeringer en måte å minnes fortiden og samles rundt en felles identitet og tilhørighet, da denne type markering ofte har en dyp forankring i en lokal befolkning. Svekkelsen av bygdesamfunn skaper ikke bare en sysselsettingskrise og en økonomisk krise for bygdene, men kan også skape en krise for lokal identitet.<sup>30</sup> På denne måten bidrar ikke kulturfestivaler kun til å bevare og ivareta gamle tradisjoner, men det kan også bidra som et verktøy i forhold til identitets- og samholdsbygging.

---

<sup>28</sup> Agedal, Egeland & Villa 2009, s. 14

<sup>29</sup> Agedal 2009, s. 11

<sup>30</sup> Agedal 2009, s. 225

## 6. Demografi

### 6.1 Bygdefolket som forsvant

Et av hovedtemaene når en omtaler Østlandsbygdene nedgang er utviklingen som man over lengre tid har sett for befolkningstallene i distriktene. Over en lang periode har hele distriktene vært sterkt preget av befolkningsnedgang, og allerede tidlig etter krigen så man tendensen til at mange fra småbygdene begynte å trekke inn til de større byene. Dette var en utvikling som skyldtes mange forskjellige faktorer, men hva var det som var selve motivasjonen til flyttingen? Hvorfor valgte man å reise til byene, og hvordan kan man forklare at utvandringen fra bygdesamfunnene har bidratt til bygdene nedgang? Og ikke minst, hva betød dette for bygdesamfunnet de forlot?

Det er mange forskjellige faktorer som må tas til betraktning for å forklare bakgrunnen til befolkningsnedgangen. Det man kan si sikkert er derimot at selve utvandringen fra distriktene bestandig har forekommet som en følge av et fødselsoverskudd i bygdene. I nyere tid har dette blitt videre påvirket av mekaniseringen og rasjonaliseringen i primærnæringene, kombinert med mangelen på å skape arbeidsplasser i distriktene.<sup>31</sup> Fra en annen side skapte dette sammen med fremveksten av de store byene og utviklingen av moderne forsteder grunnlaget for en utvandring fra bygdene. Fra Østlandsområdet var Oslo det store trekkplasteret, som blant annet førte frem til «Osloproblemet», som ble tatt opp først i 1962.<sup>32</sup> Dette illustrerer byvandringen som forekom i tiårene før, da stort sett hele Oslo-regionen lenge hadde hatt en vekst som var så stor at det oppsto en tanke om at veksten var uheldig for både Osloområdet, landsdelen og landet.<sup>33</sup>

Frem til 1970-tallet var det foregått en folkevandring til storbyen, mens det på dette tidspunktet skjedde en endring som brøt med den tidligere utvikling. Det fant sted en endring i bosetningsmønsteret, hvor folket igjen flyttet ut fra byene som et resultat av et politisk ønske for å stabilisere bosetningsmønsteret som frem til dette tidspunktet hadde gått i fra distrikt til by. Et bilde som illustrerer dette fant sted på siste halvdel av 1960-årene hvor man inn til Oslo hadde en netto innflytting på 17 000 inn til byen, mens man på første halvdel av 1970-tallet

---

<sup>31</sup> Regjeringen, 2020

<sup>32</sup> Teigen, 2009, s. 114

<sup>33</sup> Teigen 2009, s. 114

hadde en netto utflytting på 11 000.<sup>34</sup> Denne flyttingen foregikk i all hovedsak ut til de mindre, avsidesliggende tettstedene rundt Oslo. Dette endrede flyttemønsteret på 1970-tallet kom som et resultat av flere faktorer, blant annet ved en sterkere generell satsning på statlige distriktpolitiske tiltak, spesielt i form av en utvikling i den offentlig sektor i distriktene, mens man også så en økende støtte ovenfor de forskjellige primærnæringene fra det statlige hold. En annen faktor som kom fra det politiske holdet var fremveksten av et selvstendig forvaltningsorgan i form av fylkeskommunene fra 1976.<sup>35</sup> Mot andre halvdel av 1980-tallet endret befolkningsmønsterets geografiske utvikling seg tilbake til hva den hadde vært i tiårene før 1970 – og det som har vært standarden senere, hvor man på Østlandet opplevde sterkest befolkningsvekst i Oslo og andre storbyer, med et synkende befolkningstall i distriktene.<sup>36</sup> Over de siste tiår og frem til i dag har dette hatt en ytterligere påvirkning, gjennom at sentraliseringen er blitt styrket, spesielt av tunge strukturer og prosesser som er tett knyttet til nærings- og arbeidsmarkedsutviklingen, utdanningssamfunnet, demografiske komponenter og mer urbane bostedspreferanser.<sup>37</sup>

## 6.2 Hvorfor reiste man til byene?

Det er utfordrende å trekke klare linjer rundt hvorfor folk gjennom årene har valgt å reise fra bygdenorge fordi det først og fremst dreier seg om individuelle og personlige valg. Derimot er det mulig å tolke de gjentakende årsaker som utvandrerne baserte sine valg på. Det som naturligvis er den viktigste årsaken helt siden den første utvandringen skjedde, er oppblomstringen av bysamfunnene, som for alvor gjorde det attraktivt å søke til byene allerede etter krigen var slutt i 1945. Dette nye bysamfunnet førte med seg et nytt og attraktivt arbeidsmarked, blant annet ved storsatsningen på industrien - et nytt arbeid som ikke krevde høyere utdanning og som dermed i større grad var tilgjengelig for befolkningen ute i distriktene som ofte kun hadde fullført en begrenset skolegang. For mange andre kom valget om å forlate bygdesamfunnene på bakgrunn av den lavere levestandarden i distriktene. Livet på bygda var nokså primitivt under mange av utvandrerens oppvekst, da mange av de som reiste var barn av skogsarbeidere og småbrukere.<sup>38</sup> Dette var livsveier som ofte førte til trange og vanskelige levekår, hvor man allerede fra barnsben av ble involvert i det tunge arbeidet,

---

<sup>34</sup> Teigen 2009, s. 181

<sup>35</sup> Thorsnæs, 2020

<sup>36</sup> Thorsnæs, 2020

<sup>37</sup> Johansen & Onsager 2017

<sup>38</sup> Fossen 1996, s. 195

hvor jentene tidlig ble delaktig i husholdningsarbeidet mens guttene tidlig ble tatt med ut i tømmerskogene i tillegg til det øvrige gårdsarbeidet.<sup>39</sup>

Samtidig finnes det også motiver til utflyttingen som sjeldent eller aldri kommer frem i rapporter eller offentlige dokumenter, og dermed heller ikke legges til grunn ved akademisk forskning fra hverken sosiologer eller historikere. Dette kan dreie seg rundt forskjellige sosiale forhold, og et eksempel på dette kan være at mange rett og slett ikke følte seg hjemme på landsbygda. Dikteren Tor Jonsson fra Lom skrev i 1951 flere artikler hvor han pekte på forskjellige forhold som kunne ligge til grunn for utflytting fra bygda. Han tok et oppgjør med bygdekulturen, med jantesamfunnet og bygdefliren som kunne ødelegge folk. I tillegg skriver han om «ættesamfunnet» som dominerer på bygda, og om hvordan bygda tråkket ned på de som oppførte seg og tenkte annerledes.<sup>40</sup> Det er ingen grunn til å tro at dette kun er et fenomen for 1950-tallet, men at dette er problemstillinger som har vært til stede i tider både før og etter – og som også for mange er realistiske tanker helt frem til i dag.

En kan oppsummere befolkningsnedgangen i distriktene ved at fremveksten av en ny og modernelivsstil i byene, med et nytt arbeid sett sammen med svekkelsen av både de tradisjonelle yrkene og det tradisjonelle bygdelivet resulterte i et voksende ønske som førte til at mange valgte å flytte til de mer urbane strøk. Dette er også nødt til å bli sett sammen med samfunnets øvrige utvikling, som bidro til en mer attraktiv hverdag i storbyene, hvor også folket som ikke følte innpass i bygdene med i takt med fremveksten av storbyene fant et mer attraktivt samfunn.

### 6.3 Illustrasjoner for befolkningsnedgangen

Befolkningsnedgangen som har dominert distriktene helt siden slutten av krigen har mange steder vart helt frem til i dag, og en kan raskt finne eksempler på hvordan småbygder har opplevd langvarige befolkningsnedganger. Disse eksempler kan finnes frem gjennom å se på mindre, lokale områder og hvordan deres innbyggertall med tiden har krympet. En av distriktskommunene som har opplevd nedgangstiden er grensekommunen Engerdal. Engerdal har helt siden 1700-tallet vært en kommune hvor livsgrunnlaget i stor grad har vært basert på de forskjellige primærnæringene, med et befolkningstall som alltid har vært forholdsvis lavt.

---

<sup>39</sup> Fossen 1996, s. 199

<sup>40</sup> Fossen, s. 20



Statistikk fra SSB forteller om en nedadgående utvikling fra 1970, som delvis kan forklares gjennom primærnæringenes svekkede posisjon. Fra 1970 og frem til i dag har folketallet hatt en jevnt synkende kurve. I 1970 talte befolkning 1 761 antall personer, mens det i 2021 er registret 1 250 fastboende i kommunen.<sup>41</sup> En liknende utvikling ser man i dens nabokommune Trysil. I 1970 hadde skogskommunen 7 478 innbyggere, mens befolkningen i 2021 telte 6 580.<sup>42</sup> Selv om befolkningsnedgangen ser lav ut har dette en stor betydning, da befolkningstallet i utgangspunktet allerede var lavt. Dette skaper et bilde for hvordan utviklingen har vært for små bygdesamfunn hvor det i all hovedsak har vært primærnæringene som har dannet livsgrunlaget.

#### 6.4 Demografiutfordringer frem til i dag – og veien videre

De som utvandret fra bygdene forlot et bygdesamfunn i nedgang, og en kan dele demografiutfordringene som fulgte det nedadgående befolkningstallet inn i tre kategorier. Først og fremst er det befolkningsnedgangen som over flere tiår har vekket bekymring. En annen del er aldringen, hvor alderen for distriktsbefolkningen kan fremheves i form av at det generelle aldersgjennomsnittet stadig er økende. Den spredte bosetningen er en annen del av utfordringene, som kommer på bakgrunn av den lille befolkningen er spredt over store avstander.<sup>43</sup>

De siste 10-15 årene har den økende sentraliseringen i stor grad kommet på bakgrunn av høy arbeidsinnvandring, økt investeringsvilje i olje- og gasssektoren og et økt aktivitetsnivå i store deler av privat og kommunal sektor. Oljeprisfall og redusert arbeidsinnvandring har likevel i løpet av de siste årene bidratt til å minske den voksende utviklingen man tidligere har sett, og økt utfordringene med å skape en regional vekst i hele landet. Selv om by- og tettstedsveksten kommer til å fortsette, finnes det flere usikkerhetsfaktorer som på forskjellig måter kan påvirke den regionale utviklingen i fremtiden.<sup>44</sup> Det er naturligvis vanskelig å tolke hvordan den videre utviklingen vil foregå, men derimot har man statistikk fra statistisk sentralbyrå som forteller om nedgangen fra 2010 og frem til i dag med videre prognoser frem til 2050, om en klar befolkningsvekst i sentrale strøk, mens det kun foregår en liten eller ingen vekst i distriktene.<sup>45</sup> Likevel er det mulig å tolke en stabiliserende utvikling i form av antall

---

<sup>41</sup> Statistisk sentralbyrå, 2021

<sup>42</sup> Statistisk sentralbyrå, 2021

<sup>43</sup> Regjeringen, 2020

<sup>44</sup> Johansen & Onsager, 2017

<sup>45</sup> Statistisk sentralbyrå, 2020

utflyttede. Regjeringen trakk frem i en utredning om konsekvenser av demografiutfordringene i distriktene fra 2020 at blant annet færre unge ute i distriktene resulterer i lavere utflytting, samtidig som en kraftig vekst i antall eldre skaper en økende befolkning. Det trekkes også frem i utredningen at det vil komme innvandrere til distriktene fra utlandet, som i liten grad utvandrer på nytt.<sup>46</sup> Til sammen har regjeringen gjort rede for disse faktorene som sannsynlige til å bremse befolkningsnedgangen som lenge har bidratt til å svekke de små bygdesamfunnene.

---

<sup>46</sup> Regjeringen, 2020

## 7. Distriktpolitikken historie

### 7.1 Distriktpolitikken gjennom årene

Det kan springe mange underkategorier ut ifra ordet distriktpolitikk. En kan si at ordet omfavner alt i fra for eksempel skog- og jordbrukspolitikk til næringslivs- og samfunnspolitikk - med andre ord alt som påvirker distriktene på det politiske plan. Den politiske regulering av distriktssamfunnene innenfor de forskjellige områder er på mange måter den største påvirkningsfaktoren for småbygdens utvikling. Distriktpolitikk kan defineres som «tiltak som settes i verk, både offentlig og privat, for å fremme den økonomiske utvikling og bedre levevilkårene i utkantdistriktene».<sup>47</sup> Ordet ble først tatt i bruk i politiske debatter på midten av 1960-tallet.<sup>48</sup> Det var på dette tidspunktet at man fikk en eksplisitt formulert distriktpolitikk, og det forekom et nasjonalt gjennomslag for distriktpolitikken, først og fremst ved opprettelsen av Distriktenes Utbyggingsfond (DU) i 1960. Før dette tidspunktet fantes det ingen organisert distriktpolitikk på den måten. Opprettelsen av DU var først og fremst ment som en ordning til å bidra til gjenoppbygningen av Nord-Norge, men ble senere endret til å omfavne distriktssamfunn over hele landet da det raskt ble klart at Norge ikke bare hadde et utviklingsproblem i nord, men et allment distriktsproblem over hele landet.<sup>49</sup> Mot slutten av tiåret ser man også fremveksten av en i større grad organisert, kritisk holdning mot datidens distriktpolitikk, hvor de kritiske stemmene på det tidspunktet mente at den regjerende politikken forårsaket sentralisering og befolkningsnedgang ute i distriktene.<sup>50</sup> Dette gjør at det er mulig å sette et startpunkt for den moderne distriktpolitikken i denne perioden. Jeg vil i dette kapittelet undersøke utviklingen som kjennetegner den distriktpolitiske perioden fra omkring 1970-tallet og frem til i dag, og hvordan dette har påvirket småbygdene på Østlandet.

### 7.2 «Distriktpolitikken gullalder»

1970-tallet representerer et skille for distriktpolitikken, hvor de politiske partienes holdning til utkantene endres og man får et inntrykk av en økende vilje til å i større grad satse på primærnæringene i distriktene.<sup>51</sup> Hvor stor denne viljen egentlig var er et spørsmål man kan stille i ettertid, men 1970-tallet står likevel for det som Gunnar Teigen kaller

---

<sup>47</sup> Hansen, 2013

<sup>48</sup> Rovde 1990, s. 4.

<sup>49</sup> Teigen 2019, s. 15

<sup>50</sup> Rovde 1990, s. 16

<sup>51</sup> Rovde 1990, s. 20

distriktspolitikkenes gullalder. «Distriktspolitikkenes gullalder» kom på bakgrunn av at det i løpet av dette tiåret kom på plass distriktsskattelov, diverse investeringstilskudd, gradert arbeidsgiveravgift og en rekke andre virkemidler. I tillegg til disse kom også den nye landbrukspolitikken og satsing på en lokal utvikling av velferdskommunen. Til sammen var tanken bak dette å legge til rette for å endre flukten fra landsbygda som hadde foregått over de siste tiårene.<sup>52</sup> I ettertid er dette tydelig den perioden hvor man så størst politisk interesse ovenfor distrikt Norge, som man heller ikke har sett en liknende vilje til frem til i dag.

I tillegg til den voksende oppmerksomheten distriktspolitikken så i løpet av dette tiåret så man også en voksende industrialisering av distriktene. Det var på samme tidspunkt som både storbyer som Oslo, Bergen og Trondheim hadde en dårligere industriutvikling at man så en voksende industrisysselsetting i utkantene.<sup>53</sup> Fra et nasjonalt perspektiv så man en økning i arbeidsplasser innenfor industrien fra henholdsvis 364 577 i 1970 til 376 228 i 1975.<sup>54</sup> Utover den andre halvdel av 1970-tallet så man en annen utvikling, hvor industrisysselsettingen i distriktene fortsatte økningen - samtidig som den totale sysselsettingen på landsbasis gikk ned. På lengre sikt ble det tydelig at den sterke veksten i industrisysselsettingen i distriktene ikke kompenserte for tapet av tradisjonelle næringer som skogbruk, jordbruk, jakt og fiske, som rammet jordbrukskommunene spesielt hardt.<sup>55</sup> Samtidig hadde fremveksten av tjenesteytende næringer i distriktene spesielt stor påvirkning på bygdesamfunnene, og skapte langt flere arbeidsplasser enn industrien.<sup>56</sup> Dette kom blant annet som et resultat av at tursimenæringen hadde en solid økonomisk støtte, og var noe av det distriktspolitikken satset høyest på.

### 7.3 1900-tallets siste tiår – distriktspolitikkenes nedgang?

I løpet av 1980-tallet ble «bygdeutvalget» opprettet av Brundtland-regjeringen, med en målsetning om et utvalg som kunne bidra til å forbedre områder og styrke distriktenes posisjon i samfunnet, både i form av sysselsetting, økonomi og næringsliv. Deres primæroppgave var å «gi oversikt over eksisterende økonomiske overføringer som sikter på å styrke arbeidslivet på bygdene, både til primærnæringene og annen næringsvirksomhet».<sup>57</sup>

---

<sup>52</sup> Teigen 2019: s. 180

<sup>53</sup> Teigen 2019, s. 182

<sup>54</sup> Teigen 2019, s. 182

<sup>55</sup> Teigen 2019, s. 183

<sup>56</sup> Teigen 2019, s. 185

<sup>57</sup> Teigen 2019, s. 201

Her så man for første gang en felles satsning på de gamle primærnæringene og de som hadde vokst frem i nyere tid. Likevel havnet distriktpolitikken i skyggen av fremveksten av den nye oljenæringen, som ledet frem det som blir beskrevet som «Innlandsproblemet»

Distriktpolitikken i 1990-årene ble sterkt preget av at DU, som tidligere hadde vært den sterkeste aktøren for distriktpolitikken, sammen med mindre aktører på andre politiske områder ble innlemmet under Statens nærings- og distriktsutbyggingsfond (SND).<sup>58</sup> I den nye ordningen fikk distriktpolitikken fortsatt en synlig posisjon, men likevel står 1990-tallet for en distriktpolitisk nedgang. På bakgrunn av politiske dragkamper opplevde den norske distriktpolitikken å bli svekket – gjennom de store omorganiseringene i sektoren, men også som et resultat av dens tapte oppmerksomhet og status. Dette kan sees blant annet gjennom at distriktpolitikken og satsningen på den var av det som stadig kom dårligst ut i statsbudsjettene. Dette kan forklares gjennom at dette tiåret ble dominert av helt andre problemstillinger enn hva en fant ute i distriktene, for eksempel finanskrisen fra slutten av 1980-tallet eller EU-debatten.<sup>59</sup> 1990-tallet står derfor for en begynnende nedgangstid for distriktpolitikken. Dette tiåret ble politikken sterkt preget av store omorganiseringer, mens distriktpolitikken på sin side opplevde en tapt oppmerksomhet og status, samtidig som den også ble en gjennomgående taper i statsbudsjettene.<sup>60</sup>

#### 7.4 2000-tallet og nedadgående kurve

Begynnelsen av 2000-tallet synes å være, om ikke et vendepunkt, en betydelig nedgangstid for politikken som omfavnet de avsidesliggende områder. Distriktpolitikken hadde helt siden starten av 1960-årene hatt en forholdsvis bred politisk posisjon, og hadde videre fra og med 1970-årene hatt et voksende politisk engasjement hvor de forskjellige virkemidlene for satsning ble ført videre. Det var ikke før på 1990-tallet at denne utvikling kulminerte, og man legger merke til en endring av distriktpolitikken.<sup>61</sup>

Over det neste tiåret, ble SND allerede etter kort tid i 2003 videreutviklet, ved at fondet i tillegg til flere andre aktører ble lagt under et felles organ, under navnet Innovasjon Norge (IN). Det overordnede målet til IN ble satt til «å bidra til økt innovasjon i næringslivet over

---

<sup>58</sup> Teigen 2019, s. 244

<sup>59</sup> Teigen 2019, s. 267

<sup>60</sup> Teigen 2019, s. 267

<sup>61</sup> Teigen 2019, s. 272

hele landet».<sup>62</sup> Det at SND ble lagt under et felles organ sammen med flere andre aktører synes i ettertid og ha vært skadelig for distriktpolitikken, da den nye organisasjonen ikke lenger hadde distriktpolitikk som et klart definert ansvarsområde. Ikke bare ble ordet «distrikt» fjernet fra navnet, men det fantes heller ikke på organisasjonskartet.<sup>63</sup> I 2008 ble det etablert et nytt kompetanseorgan for distriktpolitikken, Distriktssenteret. Distriktssenteret fikk ikke egne virkemidler til å støtte oppunder distriktene, men ble snarere et senter som kunne kaste lys over utviklingen i distriktene.<sup>64</sup> Dermed var det allerede begrenset hvor stor innflytelse det nye organet kunne ha fra et politisk ståsted. I tillegg til etableringen av dette ble det også satt i gang en opptrapping av tidligere virkemidler til satsningen – tiltak som isolert sett har gitt varierende resultater, men som aldri har vært i stand til å rette opp regional ubalanse.<sup>65</sup>

Det er mulig å trekke en linje fra distriktpolitikken som ble reorganisert først på 2000-tallet og til dagens samfunn. Fra først på 2000-tallet og frem til i dag har det vært mindre fokus og økonomisk vilje til å satse på distriktpolitikken.<sup>66</sup> Det er grunn til å tro at når distriktpolitikken ble lagt under IN og dermed kun ble én av flere aktører med andre politiske formål bidro det til å svekke dens posisjon, og muligens ble den nedprioritert som en følge av at det nå kom næringer på andre områder hvor det var større samfunnsmessig utbytte å hente. Noe av årsakene til dette synes å være kontrasten i form av distriktpolitikk og innovasjonspolitik, som kan henge i tråd med andre politiske interesser.<sup>67</sup> IN var en organisasjon, og hadde i oppgave å finansiere og utvikle samfunnet, hvilket også handlet om distriktpolitikken, men gjengangeren synes i stor grad å være en manglende vilje for satsning på distriktene. Til sammen har alle de forskjellige utviklingstrekk helt fra distriktpolitikken først ble utformet på 1960-tallet og frem til i dag bidratt til å svekke den norske distriktpolitikken.

### 7.5 Hvordan har distriktpolitikken påvirket Østlandsbygdene?

Den politiske styringen av landsbygda og det tradisjonelle levesettet er en av de største påvirkningsfaktorene for hvordan bygdesamfunnets utvikling har foregått. Grunnen til dette er

---

<sup>62</sup> Teigen 2019, s. 276

<sup>63</sup> Universitetsforlaget, s. 356

<sup>64</sup> Teigen 2019, s. 309

<sup>65</sup> Teigen 2019, s. 309

<sup>66</sup> Teigen 2019, s. 329

<sup>67</sup> Universitetsforlaget, s. 356

naturligvis at den politiske slagkraften har muligheten til å påvirke den distriktpolitiske satsningen enten det dreier seg om næringsliv, jordbruk eller økonomi. Hovedproblemet har vært at politikken ovenfor bygdesamfunnene på Østlandet i stor grad har variert når det gjelder hvor stor den generelle satsningen på småsamfunnet skulle være, og det er dette som gjenspeiles i utviklingen. Fra politikken ble utformet på 1960-tallet opplevde den en vekst på det politiske plan fra rundt 1970 og frem til 1990-tallet, hvor det fra og med slutten av det nevnte tiår synes å gå nedover med satsningen på distriktene. Utviklingen som begynte først på 2000-tallet ser ut til å ha fortsatt siden, og den tilsynelatende nedadgående viljen til satsningen er en av årsakene til at bygdene har opplevd en nedgang – en generell samfunnsutvikling for distriktene som synes og ha foregått helt frem til i dag, og dermed bidratt til å skape den situasjon man i dag befinner seg i.

Dersom en stiller spørsmålet for hvordan politikken har bidratt til å forme distriktssamfunnene og løse opp i de distriktpolitiske problemer som med årene har oppstått, kan en konkludere med at sammen med en rekke andre utviklingstrekk jeg har drøftet i denne oppgaven har trolig også en manglende satsningsvilje bidratt til bygdesamfunnenes nedgang. De politiske strategiene som har blitt lagt frem ser man i dag at nokså tydelig har vært feilslått, og ikke har gitt de resultatene man skulle ønske – kanskje spesielt sett fra bygdefolket og distriktenes synspunkt.

## 8. Hva er årsakene til Østlandsbygdenes nedgang etter 1970?

### 8.1 Hva er årsakene til Østlandsbygdenes nedgang?

Årsakene til Østlandsbygdenes nedgang er mange, og forklaringen bak de er forholdsvis komplekse og omfattende. Til tross for dette er jeg av den oppfatning at det er mulig å trekke en rød tråd gjennom alle de forskjellige temaer jeg har undersøkt som til sammen har resultert i en sammensatt nedgangsprosess for bygdesamfunn over hele Østlandet. Dette kan forklares på bakgrunn av hvordan de forskjellige delene av det tradisjonelle livet og deres nedgang har påvirket hverandre, hvilket har ført frem til en svekkelse på flere samfunnsområder.

Det er mulig å diskutere hvorvidt noen av de forskjellige faktorene har hatt større påvirkning enn andre, men det er ikke til å komme utenom at mange av de temaene jeg har undersøkt på hver sin måte har bidratt til hver sin del av nedgangen. Dermed er det som tidligere nevnt ikke presentert noen ny og revolusjonerende forklaring i denne oppgaven, men snarere formulert en systematisk sammensatt forklaring av problemstillingen. I oppgaven har jeg gjennomgått temaer som er vesentlig for å forstå samfunnsutviklingen i distriktsnorge. Jeg har undersøkt temaer som de tradisjonelle næringene, demografi, bygdekultur og politikk – og hvordan disse på hver sin måte har opplevd en svekkelse i det moderne samfunnet. Det gjør at jeg kan si at min undersøkelse på en god måte har bidratt til å besvare forskningsspørsmålet om hva som er årsakene til Østlandsbygdenes nedgang etter 1970..

### 8.2 Teknologi

Av de forskjellige temaer jeg har undersøkt synes blant annet den teknologiske utviklingen å være en av de større årsakene til at det tradisjonelle levesettet på langt nær forsvant, og kanskje spesielt når det gjelder moderniseringen av jord- og skogbruket. Denne utviklingen revolusjonerte de tradisjonelle næringene, som nokså tidlig resulterte i at det som er kjent som den tradisjonelle driftstypen ikke lenger var til å kjenne igjen. Det faktum at de var de to største primærnæringene i distriktene som gikk gjennom denne prosessen resulterte i store omveltninger for det som tidligere hadde vært den største delen av livsgrunlaget.

Effektiviseringen av næringene skapte et mindre behov for arbeidskraft, hvor driftige maskiner erstattet tidligere muskelkraft – og i tillegg kunne levere produkter i mye større kvanta enn tidligere. Her kan man for eksempel trekke frem skogbruket, hvor tømmerdriftens tradisjonelle arbeid foregikk ved bruk av håndkraft, til at det fra 1970 bli et fullmekanisert arbeid.



Denne utviklingen gjør at det går an å spørre om det i det hele tatt var mulig for det gamle og tradisjonelle bygdelivet å overleve utviklingen til det nye, moderne samfunnet. På samme måte som det øvrige samfunnet opplevde bygdesamfunnene moderne og teknologiske fremskritt, som visket ut det som tidligere hadde vært den normale standarden. Dette gir grunn til å tro at denne utviklingen i distriktene var uunngåelig, og at det rett og slett ikke var liv laget for det gamle levesettet. Utviklingstrekkene som forekom i bygdesamfunnene både før og etter 1970-tallet kan forklares som en moderniseringsprosess på lik linje med utviklingstrekkene som forekom i de mer sentrale områder, og at det rett og slett var en del av den moderne samfunnsutviklingen. Dette gjør at moderniseringen av primærnæringene i dag kan sees tilbake på som en stor del av det som representerer småbygdenes nedgang, hvor det fremfor å være et arbeid som ble drevet i og for bygdene utviklet det seg til å bli et arbeid for færre mennesker over større avstander.

### 8.3 Demografi

Befolkningstallene i distriktene har over lengre tid sett en nedgang. Jeg har forklart noen av årsakene til dette, som et resultat av fraflytting, sentralisering og svekkelsen av det gamle bygdesamfunnet. Gjennom dette har jeg også gjort rede for noen av motivene til menneskene som valgte å forlate bygdene. Enten det var snakk om en lav levestandard i hjembygdene, mangel på arbeid eller mangel på sosial tilhørighet kan man trekke hovedkonklusjonen for det synkende befolkningstallet til fremveksten av de moderne storbykommunene. Fremveksten av den nye attraktive livsstilen, med nytt arbeid og en helt annen kultur enn hva man var vant til bygdesamfunnene gjorde at mange valgte å trekke til de forlokkende bykommunene rundt om. Denne utviklingen har resultert i et fattigere bygdesamfunn, hvor det synkende befolkningstallet har vært en av faktorene som i stor grad har påvirket bygdernes nedgang.

Det er også fristende og omtalende den tapte bygdekulturen som en parallell til befolkningsnedgangen. Tapet av levende bygder, nedgangen innenfor tradisjonell dans og musikk og bygdernes tapte identitet er alle temaer som helt eller delvis forklares gjennom det synkende befolkningstallet – som igjen har ført til et fattigere kulturliv.

### 8.4 Politikk

Distriktspolitikken har vært en spesielt viktig faktor når man drøfter bygdernes nedgang. Det en synes å kunne trekke frem som en konklusjon for den norske distriktspolitikken historie er

som Gunnar Teigen skriver, at «distriktspolitikken har fått liten plass, overraskende liten dersom vi ser hvor viktig politikkområdet har vært ved flere korsveier».<sup>68</sup> Fra politikken side er det viktig å trekke frem perioden fra og med 1990-tallet, hvor det forekommer tilsynelatende synkende politisk handlingsinteresse for distriktene. Utviklingen som startet dette tiåret, kan trekkes frem til et bunnpunkt på 2000-tallet når ordet «distrikt» blir fjernet fra politiske handlingsplaner ved dannelsen av Innovasjon Norge (IN), og dermed fikk en ytterligere svak posisjon.

Det er mulig å trekke frem Kristin Clemets analyse fra 2006 rundt distriktspolitikken. Der viste hun at tidligere næringsminister Ansgar Gabrielsens illustrerte distriktspolitikken ved at «Statsrådets verktøykasse er tom».<sup>69</sup> Hun dro frem en hovedtrend fra 1980-tallet, hvor regjeringen og staten ikke kom til å gjøre noe med den tomme verktøykassen i form av distriktspolitiske hjelpemidler. Hun forklarte hvordan lovnadene etter Gabrielsens uttalelser som dreide seg om å fylle opp verktøykassen igjen, i form av en mer «aktiv næringspolitikk», med nye økonomiske krav ved omstillinger, truede bedrifter skulle få statlig støtte, statlige fond som skulle investere i norsk næringsliv, og man skulle få straff for selskaper som la ned lønnsomme virksomheter. I ettertid ser man nemlig at ingen av disse nye virkemidlene som i utgangspunktet skulle hjelpe til for å opprettholde et stabilt distriktssamfunn ble noe av. For å trekke frem en annen forståelse av distriktspolitikken har man for eksempel Einar Lies syn på distriktspolitikken sin utvikling, som han publiserte i 2012.<sup>70</sup> Han beskrev det som at «Distriktspolitikken kan man også like eller mislike. Men den har virket, i den forstand at den bidro til et distrikts- og næringspolitisk landskap vi fortsatt har med oss».<sup>71</sup>

Det som er den dominerende gjengangeren rundt distriktspolitikken som man i dag kan se tilbake på synes å være et problem i form av den lave satsningsviljen fra politiske hold. Gunnar Teigen trekker frem Stein Rokkans sitat «stemmer teller, men ressurser avgjør». Med dette mener han at med årene er det blitt færre stemmer ute i distriktene, og dette sett sammen med den økende sentralisering av de økonomiske ressursene sammen med at interesseorganisasjonene som er lokaliserte i Oslo har blitt mer dominerende, kan forklare bakgrunnen for den nedprioriterte distriktspolitikken.<sup>72</sup>

---

<sup>68</sup> Teigen 2019, s. 335

<sup>69</sup> Teigen 2019, s. 326

<sup>70</sup> Teigen 2019, s. 336

<sup>71</sup> Teigen 2019, s. 336

<sup>72</sup> Teigen 2019, s. 338

Med den nedprioriterte distriktspolitikken er det grunn til å tenke seg at den politiske viljen til å opprettholde demografi og næringsliv i distriktene ikke har vært stor nok til å kompensere for de tapte delene av det tradisjonelle samfunnet – og at dette har skapt grunnlaget for den negative utviklingen i distriktssamfunnene. Spørsmålet en da er nødt til å stille er hvorfor det var såpass lav vilje til å satse på distriktene. Svaret på dette kan være blant annet at det aldri har vært godt organiserte interesser som har kunnet ivarett interessene til distriktspolitikken.<sup>73</sup> Håvard Teigen trekker frem det faktum at det er i stortinget distriktsinteressene står sterkest, og det er i perioder hvor Stortinget av forskjellige grunner mister makt, lider distriktspolitikken spesielt sterkt på grunn av at det ikke står sterke og godt organiserte interesser bak.<sup>74</sup>

### 8.5 Kampen mellom «det gamle og det nye»

Det synes viktig å trekke frem det som synes å være en konflikt i dagens bygdesamfunn, mellom det jeg vil kalle «det gamle og det nye». Dette dreier seg om interessekonflikter hvor man ønsker å skape en nye verdier på bakgrunn av gamle tradisjoner. Jeg har tidligere nevnt at det gamle bygdesamfunnet stadig viskes ut. Det blir stadig mindre, men deler av det gamle og tradisjonelle levesettet eksisterer ennå. Som et eksempel på dette kan man trekke frem debatten rundt forvaltningen av skogs- og fjellområder, hvor det «nye» kommer i form av for eksempel hytteutbygging, motorisert ferdsel eller utbygging av vind- og vannkraft. Konflikten oppstår rundt spørsmålet hvor og hvordan man skal bevare naturen, eller erstatte denne med nye næringsinteresser. Dette gjør at man på en side har de gamle urørte vidder- og fjellområder, mens man på den andre siden finner økonomiske interesser som kan bidra til å styrke næringsliv og skape sårt tiltrengte arbeidsplasser i distriktene.

### 8.6 En sammensatt utvikling

I denne oppgaven har jeg valgt å ha hovedfokus på utviklingen fra 1970 og frem til i dag. Men for å forstå utviklingen for denne perioden er det tydelig at man også må ha klart for seg hvordan situasjonen hadde utviklet seg frem til 1970. Etterkrigstidens utvikling på de forskjellige områdene synes å ha hatt betydelig påvirkning for den videre utviklingen over de neste tiår. Etter å ha undersøkt forskjellige faktorer er det dermed mulig å stille spørsmålet om hvorvidt grunnlaget for nedgangsprosessen var lagt allerede før 1970. Det ser ut til at utviklingen innenfor de forskjellige samfunnsområdene som hadde skjedd før denne perioden

---

<sup>73</sup> Universitetsforlaget, s. 165

<sup>74</sup> Universitetsforlaget, s. 165

kun fortsatte fra og med dette tidspunktet, og at utviklingen kun var et repeterende mønster fra de foregående tiårene. Det er derfor grunn til å tro at verken distriktene i seg selv eller det tradisjonelle bygdesamfunnet klarte å omstille seg overgangen til det moderne samfunnet. Både fra et nasjonalt perspektiv, men også fra et mer regionalt syn utover østlandsområdet er bygdenes nedgang en sammensatt prosess, hvor mange faktorer har spilt inn på utviklingen. Østlandsbygdenes nedgang etter 1970 er et resultat av teknologiske, politiske, demografiske endringer, som over lengre tid har ført til en generell, negativ samfunnsutvikling. Dermed er det grunn til å tro at nedgangen man for alvor har sett siden midten av 1900-tallet er en kombinasjon av strukturelle endringer og satsningen på distriktpolitikk kombinert med teknologisk modernisering av det tradisjonelle bygdelivet. Dette synes igjen å ha ført til en befolkningsnedgang i distriktene, som igjen har bidratt til å sette distriktssamfunn over hele landet i en sårbar posisjon – også de små bygdesamfunn på Østlandet.

### 8.7 Tanker om fremtiden

Som historiestudent skal man være svært forsiktig med å spå fremtiden, og hvorvidt den samme utviklingen vil fortsette i fremtiden på samme måte som den tidligere har gjort er naturligvis å vanskelig å ha noen klar tanke om. Likevel er det mulig å tenke seg at den videre utviklingen trolig kommer til å være avhengig av de samme temaene og trendene som frem til i dag har bidratt til å forårsake nedgangen. Regjeringens siste offentlige utredning forteller at utviklingen relatert til distriktsproblemene har stabilisert seg over tid.<sup>75</sup> For at denne utviklingen skal fortsette er det nødvendig å opprettholde et stabilt næringsliv med arbeidsplasser som gjør at folk kan bosette seg ute i distriktene. For å lykkes med dette vil det være viktig med støtte fra et politisk hold, som kan bidra til å bygge opp under bygdesamfunnene på de forskjellige områder. Til sammen kan dette kanskje stoppe utviklingen med synkende befolkning og stabilisere situasjonen. Dersom man kan snu utvikling med en eventuell befolkningsvekst med et sterkt organisert næringsliv, kunne bygdene igjen oppleve et bredere kultur- og samfunnsnivå der det fortsatt ville vært mulighet for å skape et rikt liv i levende bygder.

---

<sup>75</sup> Regjeringen, 2020

## Litteraturliste

- Aagedal, O. Egeland, H & Villa, M. (2009). Lokalt kulturliv i endring. Bergen: Norsk kulturråd
- Daugstad, K. (2000). Mellom romantikk og realisme. Om seterlandskapet som ideal og realitet. Trondheim: NTNU
- Fossen, A. (1996). Flukten fra landsbygda, 50 år etter (1.utg) Oslo: PDC A/S
- Frislid, R. (1972). Jakt og fiske i Norge (2.utg). Oslo: Bedriftshistorisk Institutt og Forlag A/S
- Grue, P,H. (2014). Norsk landbrukspolitikk 1970 – 2010. Bind 1. Oslo: Interface Media AS, Oslo
- Hansen, T. (2013, 13. November). Distriktsutbygging. Hentet fra <https://snl.no/distriktsutbygging>
- Johansen, S. & Onsager, K. (2017, 10. Desember). Sentralisering og regional utvikling i Norge. Plan. Hentet fra [https://www.idunn.no/plan/2017/05/sentralisering\\_og\\_regional\\_utvikling\\_i\\_norge](https://www.idunn.no/plan/2017/05/sentralisering_og_regional_utvikling_i_norge)
- Melve, L. & Ryymin, T. (2018). Historikerens Arbeidsmåter. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Norsk kulturråd. (1975). Norsk folkemusikk og folkedans. Oslo: Villco
- Regjeringen. (2020). Norges offentlige utredninger. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-15/id2788079/?ch=2>
- Reinton, L. (1969). Til Seters: norsk seterbruk og stell. Oslo: Det norske samlaget
- Rognstad, O. & Steinset, T.A. (2009). Landbruket i Norge 2009, Jordbruk – Skogbruk – Jakt. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå

Rovde, O. (1990). Distriktpolitikk som etterkrigshistorisk forskningsfelt. Bergen: LOS senteret

Rovde, O. (1982). Jordbruksnæring og jordbrukspolitikk. Bø: Telemark distriktshøgskole

Schjerden, P.R. & Skar, Ø. (1998). Skogbruk i vår tid – Ei skogbrukslære. Nesbru: Vett & Viten A/S

Statistisk sentralbyrå. (2019). Gardsbruk, jordbruksareal og husdyr. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/05988/tableViewLayout1/>

Statistisk sentralbyrå. (2008). Norsk økonomi: Artikler med utgangspunkt i nasjonalregnskapet. Utvikling i norsk jordbruk 1950-2005. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå

Statistisk sentralbyrå. (2021). Befolkning og endringer, etter region, år og statistikkvariabel. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/06913/tableViewLayout1/>

Statistisk sentralbyrå. (2020, 18. august). Regionale befolkningsframskrivninger. Hentet fra: <https://www.ssb.no/regfram>

Teigen, H. (2019). Distriktpolitikken historie i Norge. Oslo: Cappelen Damm AS

Thorsnæs, G. (2020, 2. desember). Norge (Bosettingsmønster). Store norske leksikon. Hentet fra [https://snl.no/Norge\\_-\\_bosettingsmønster#-Befolkningsutviklingen\\_1970\\_til\\_1990](https://snl.no/Norge_-_bosettingsmønster#-Befolkningsutviklingen_1970_til_1990)

Universitetsforlaget. (2012). Distriktpolitikk gjennom 50 år: Strategane og avviklinga. Nytt norsk tidsskrift. Nr. 2/ årg. 29.

